

gledat, ter vidim, da ni nič več ko gnjile gljive smrdelo, in plesnoba se je posušila; samo kateri grojzd je preveč plesniv bil, je še plesnivo farbo imel, vendar ni nič več smrdel; nektero grojzde si je pa močno pomoglo, in se malo na njem plesnoba pozna.

Če hoče kdo to poskusiti, in če ima kaj več tacega plesnivega grojzda, naj vzame majhen škafic, da lakko grojzde va-nj pomaka, in ga s kakšno pernico ali mehko metlico dobro dergne in zmiva; če pa grojzda ne more v škafic namočiti, naj ga s pomočeno pernico ali metlico zmiva in dergne. Če prvič vsa plesnoba ne zgine, naj se drugič in tretjič tako zmiva. Ker pa to delo en človek samotež težko opravlja, je dobro če bi jih troje bilo, da eden škafic derži, drugi grojzde ali tertu pripogva, in tretji grojzde zmiva; tako bo delo hitrej od rok šlo. Če bi pa ta voda že preveč gerda bila, se zna skož kakšno kunjco precediti, ali pa skož droben pesek pretočiti. Če kdo žganja nima, nekaj ga mora vmes biti, naj vzame hudega jesih (vriška) ali vina, ker vse te reči plesnobo zatarejo in odganjajo.

—a—

Zgodovinske reči.

5. Ali se je duhovna oblast Solnograških škofov kdaj na Krajnsko stegnila?

Kadar naši zgodovinarji od novega vpeljanja kersanske vere na Krajnskem v 8. stoletji pišejo, je njih beseda tako obrnjena, kakor da bi bili sami Solnograški škofje za Slovence na južnem bregu Drave skerbeli, in Oglejski patriarhi vse v nemar pušali. Solnograški podškofje: Modest, Teodorik, Oton in Ozvald, kateri so svoj sedež v Gospejsveti na Koroškem imeli, se na ravnost med škofe Krajnske zemlje, saj gorenske strani, štejejo.

Tako govori Valvazor, Linhart, tako tudi nekteri novejši pisatelji; opirajo se zlasti na besede neimenovanega pisatelja od spreobrnjenja Gorotancov (Anonymus de conversione Carantanorum), na životopise s. Ruperta in s. Virgilia (Acta s. Ruperti et s. Virgilii apud Surium et Bolland), bolj pa še na nekatere prejšnje pisatelje, kateri so iz unih spisov zajemali.

Ta reč vendar potrebuje še daljšega preiskovanja, ker se Krajnska za tisto dobo več kakor je treba z Gorotanom v eno jemlje; za politično stran nočem tega reči, ampak za cerkveno. Koliko tedaj so Solnograški škofje in evangelijski poslanci na Krajnskem imeli opraviti?

Od sv. Ruperta, prvega Solnograškega škofa je v njegovem življenji pisano, „da je prehodil vso planinsko ali snežniško stran (omnem Alpiarum regionem), ter prišel do Gorotanskega kralja, po kterega prošnji je tisto kraljestvo spreobrnil, in s Kristusovim kerstom posvetil; da je šel čez visoko goro, ki se Tur ali Dur (mons durus) imenuje, in Vandalom ali Vindom sv. evangeli oznanoval, in veliko sadú dosegel, cerkve in samostane vstavil“. V teh besedah, ki so bolj po govorniški postavljene, ni izrečeno, kako dalje da je djanje svetega moža seglo; po vsem je viditi, da le do sedanjega Gorotana, ker so sicer visoki Turski hribje (Tauern) imenovani, ne pa dereča Drava, ktera je potniku ravno tako pomiljiva. V življenji sv. Virgilia je dalje pisano, „da po vojvodu Kajtimaru povabljen sicer ni sam v Gorotan prišel, pa je poslal podškofa Modesta in več mašnikov z njim; in da so ti posvetili cerkev Matere božje (v Gospejsveti), drugo v Liburnii (nad Spitalom pri Dravi) in še pri Undrimah (med Gosposveto in S. Vidom)“. Pozneje so bili večkrat še drugi mašniki poslani, katerih dela posebej niso za-

znamovane; sv. Virgiliu se vender še od nekterih cerkev začetek pripisuje, namreč od Velkovca, Beljaka in drugih. Iz vsih teh besed se na Krajnsko ne dá nič soditi, razun kolikor je zemlja po enem delu pod oblastjo Gorotanskih vojvodov stala, po drugem pa gorečnost evangelijskih oznanovavcov tudi vselej na meje dežel ni gledala. Pri neimenovanem pisatelji (saj kakor se najde v bukvah: *Scriptores rerum boicarum inter excerpta Joannis Aventini I. tom.*) od vsega tega ni nič drugač in bolj na tanko najti. (Konec sledi.)

O zadevah društva sv. Mohora.

V 45. listu „Novic“ smo ob priliki, ko je slavni odbor Mohorjevega društva letni račun itd. očitno naznanil, razodeli svoje mnenje: kako bi se namen društva vsled njegovih postav tečniši splovnati dal. Slišali smo od več strani zadovoljnost z našimi predlogi, zoper nje v vsem se ni nihče oglašil. Slavno Celovsko vodstvo je vzelo v pretres naše mnenje in o tem sledeče v „šolsk. prij.“ razglasilo:

„V 45. in 51. listu „Novic“ t. l. smo pazljivo brali mnenje častitih pisateljev o rečeh društva sv. Mohora, smo umne besede in nasvete primerovali okolšninam in namenu tega društva, ter sledeče napovedovanje potrebno našli ob oziru družbenikov, predmeta in obširnosti knjig.“

„Družbenik sv. Mohora dobi za svoje plačilo saj toliko knjig, kolikor bi si jih v bukvarnici za te denarje kupiti zamogel. Prederzno se še reči, da društvu komaj 100 družbenikov ostane, ako razposlane knjige celega leta manj od letnine veljajo. Društvo sv. Mohora se Dunajskemu društvu primeriti ne dá, kterega udje so visoki in bogati gospodi, kateri družtveniki bukev ne tirjajo, ker jih v svoj poduk ne berejo; ampak kateri plačilo in k temu še darilo prilozijo v ti namen, da bi se ubogemu in ne omikanemu ljudstvu knjige dober kup prodajale. Dobrotnike našega društva lahko na perstih štejemo. Može, ki so omikanju in podučanju ljudstva poklicani, pošljejo 1 fl. 30 kr. namesto 3 fl., ker je za denarje hudo, in prosijo, naj bi odbor družtvene knjige za leto plačilo podaril, saj bukve farni bukvarnici slišijo, in več ljudi bode v njih bralo. Možem, ki iz svojega za druge plačujejo, enacega ravnanja ne očitamo, vendar mislimo, da izgledi dovolj kažejo, da družbeniki pri društvu za malo denarja veliko knjig išejo. Kdo bo tedaj stroške društva plačeval, da se knjige še boljši kup ljudstvu prodajo, kakor do sadaj? Kar pa kup družtvenih knjig sv. Mohora sploh zadene, je vender nižji, kakor cena knjig Dunajskega društva, kar je „šolski prijatelj“ v čislú 28. t. l. očitno dokazal. Toraj nam ni potreba se po izgledu Dunajskega društva ravnati.“

„Letošnje število družbenikov znese 633. Nekteri pretečenega leta so odstopili javalne zato, ker so za svoje dnarje preveč bukev dobili, ampak zato, ker si nobenih bukev ne bojo kupili. Število kupcev slovenskih knjig se vidi iz števila družbenikov. Ljudje, ki brati znajo in knjige kupujejo, so družbeniki; razun teh je malo kupcev za bukve, kar iz dohodkov za prodane knjige društva sodimo. Sedaj in pred vstanovanim društvom so se le knjige posebno ljubljanih pisateljev po tavžentih prodale, druge pa, ako še tako dober kup ponudene, so tiskarjem ostale. Slovensko ljudstvo je po številu, premoženju in poželjenju po knjigah za nemškem, in razun koledarjev ni upati 4000 knjig razprodati. V tukajšni tiskarnici je knjiga: „Čujte, čujte, kaj žganje dela!“ na svetlo prišla in 16 kr. velja, vender je le malo iztisov prodanih.“

„Lansko leto je majhina mervica družtvenih knjig

Zgodovinske reči.

5. Ali se je duhovna oblast Solnograških škofov kdaj na Krajnsko stegnila?

(Konec.)

Kako dalje pa da je djanje Solnograškega škofa Arnona seglo, se na tanko spozná iz besed neimenovanega pisatelja, na ktere se je do zdaj premalo gledalo. Zakaj stoji tako zaznamovano: „Pipin, sin Karlna Velicega, je šel v letu 796 skozi del dolnje Panonie memo Neziderskega jezera reke Rabe do Drave (ad lacum Pelisso, et flumen Hrabba usque ad Dravum fluvium), in je ostanjke Slovincov in Hunov Arnonu, Solnograškemu škofu izročil, jih v véri podučiti“. Dalje spet: „V letu 798 je Karl ukazal Arnonu, iti v strani Slovincov, in tisto deželo v naši véri preskerbeti. Teodorik je bil v škofa posvečen, kterega sta Arno sam in vojvoda Gerold v Slovenio (Sclaviniam) pripeljala, in mu kakor škofu zročila tisto stran Gorotancov in njih meje na severnem bregu Drave (ab occidentali parte Drave fluminis), dokler da se Drava v Donavo zlije“. Iz teh besed je očitno, da Solnograški škof ni segal na južni breg Drave, še na Koroškem in Štajerskem ne, manj še na Krajnskem. S tem ni rečeno, da ni nikdar noben Solnograški mašnik Drave prestopil, ampak le to, kaj da je sploh veljalo. Tudi med cerkvami, ktere so dalje v tistim spisu imenovane, nobena kolikor se da razločiti, ne zadeva na Krajnsko, ampak le na Koroško in Štajersko, in sicer unstran Drave.

Kar pa zadene Oglejske patriarhe, že Valvazor pové iz spričevanja Sigonijevega (C. Sigonius lib. 2. de regno Italiae), da si je patriarh Janez II. leta 670 prizadeval za spreobrnjenje Slovincov; dalje govori od sv. Pavlina, da mu je Alkuin, učeni in sloveči mož na dvoru Karlna Velicega, v listu od leta 795 prigovarjal, si za pobožno delo med Slovinci prizadevati, ravno tako, kakor je v letu 798 tudi Arnonu, Solnograškemu nadškofu, priporočeval. Od tistega lista, kteri je 112 med Alkuinovimi, tudi žl. Rubeis v spominkih Oglejske cerkve pripoveduje; zraven še pristavi iz življenja sv. Pavlina pri Ferrarii (Ferrarius in catalogo Sanctorum Italiae), da se je tudi za oznanovanje sv. evangelia trudil, s kterim je ljudstvo v Gorotanu in bližnje narode k véri v Kristusa pripeljal.

Te spričevanja so zadosti očitne, dasiravno bi si prijatelj zgodovine še kaj bolj posebnega najti želel, kaj da se je na južnem bregu Drave, zlasti na Krajnskem za sveto véro godilo.

Po vsem tem se da skleniti, kaj da je zadeval prepir med Oglejskim patriarhom Ursom in Solnograškim nadškofom Arnonom, kterega je cesar Karl leta 811 razločil. Ni bilo namreč prašanja, ali ima Solnograški nadškof na južnem Dravskem bregu kaj duhovne oblasti; ampak to: ali ni oblast Oglejskih patriarhov na severnem bregu prikratena, kjer so jo nekdanji čas imeli. Cesar, kteri Solnogračanom ni hotel jemati, kar jim je bil že zročil, je razsodil, da naj Drava meja škofij ostane.

P. Hicinger.

Slovanski popotnik.

* Družtvo sv. Mohora naznanja, da so premišljivi Lavantinski knezoškof, g. Slomšek, v svojej nekončnej dobroti sklenili: „življenje svetnikov“ na svoje stroške izdati in družtvo sv. Mohora toliko iztisov izročiti, kolikor je treba, da vsak družtvenik en iztis dobi. Do mesca oktobra t. l. pride I. polletje od „življenja svetnikov“ na svitlo, in vsak družtvenik dobi svoj

iztis. Prodajala se bo ta knjiga po odbornikih tega družtva tudi po vsih mestih, kjer so odborniki družtva.

* Ministerstvo uka je napravilo zbirko vsih učenih knjig od časov Marie Terezije do naše dobe.

* Gosp. Skřivan prestavlja po naročilu ministerstva uka „Močnikovo aritmetiko za drugi red nižji realke“ v česko.

* Odbor gališko-ruske matice je imel 4. avgusta sejo, v kterej je bilo sklenjeno „molitvennik“ v 3000 iztisih izdati. Naprosil se je tudi gosp. Galka, da bi spisal zgodovino bibliško za normalne šole. Poslednjič se je posvetovalo o tem, na kak način da bi se zgodovina gališke zemlje izdala. Gospod predsednik Kuzemsky je naznanil, da je nek ud gališko-ruske matice obljubil, darilo dati za spis tacega obsežka v narodnem jeziku, ki bi potrebam sedanjega časa zadostil. Poslednjič je bila sestavljena komisija za to opravilo, v ktero so bili zvoljeni: Janovsky, Věnkovsky, Kulčický in Žukovsky.

* Ministerstvo uka je dalo spisati za rusinske narodne šole slabikar in prvi del berila. Slabikar je bil sestavljen po spiritualu Lvovskega semenišča Kulčickem, in prvi del berila po gospodu dekanu Dobřanskem.

* V Varšavi je gosp. Polujanski za tisk pripravil poljsko delo pod naslovom: „Opisanje lasów (gojzdov) królestwa polskiego i zachodnich gubernij cesarstva rosyjskiego, pod wzgledem historycznym, statystycznym i gospodarczym“. To delo se bo v štirih zvezkih izdalo.

* V Vilni je ravno v tisku prestava Stöckhardove kemije: „Škola lučby“.

* Ludovik Zejszner, profesor v Krakovem, bo izdal svoje po raznih časopisih raztresene izdelke slovstvene.

* Ilirska slovnica gosp. prof. Babukića, ki bo obsegla 15 do 16 pol bo še pred početkom prihodnjega šolskega leta na svitlo prišla.

* Gosp. Kaeser, knjigotiskar je izdal na svoje stroške česko i nemško prestavo Franklinovega spisa: „Cesta k bogastvu“.

* Rusko imenitno delo: „Opita občesravnitelnoj grammatiki ruskago jazika“ se že v drugo tiska.

Slovensko slovstvo.

„Žganju slovó! vojskó!“ Na svitlo dal duhoven Ljubljanske škofije; natisnil J. R. Milč v Ljubljani 1853.

„Žganje, ktero so Arabci pred 800 leti nesrečno znaajdlj, je skoz celih 600 let v lekarjah v versti strupov dobre zaklenjeno bilo“ — pravi gosp. pisatelj teh bukvic v predgovoru. „Pred 200 leti je ta strup iz svojiga zapora pobegnil ter dolgo še skrivaj in na tihim ljudém škodo delal. Še le pred kakimi 80 leti je očitno med ljudmi razsajati začel, naj huje v zgornji Ameriki, na Irskem in pozneje tudi v zgornji Šlezii in od teh krajev je tudi druge bližnje dežele s svojo strupenico premrežil, in zdaj tudi naše domače“. — Treba se tedaj, da se ljudstvu bukve v roke podajajo, v kterih je s prepričljivo besedo škodljivost nezmerne pijače žganja in prav po domače razlaga. Častitimu gosp. Janezu Volčiču gré hvala, da je oboje to prav dobro zadel, in živo priporoča to knjižico vsm, ki so v stanu jo vpeljati med ljudstvo, razodenemo le iskrene želje: naj bi lepi poduki ne ostali glasi vpijočega v pušavi, kakor so žalibog! ostali enaki poduki hvale vredne knjižice „Čujte, čujte! kaj žganje dela!“ Natis bukvic je ličen in vse hvale vredin. Dobiva se pri bukvovezu g. Kremžarju po 15 kraje.